

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. №2755 – VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Блакита Г.В. Механізм дії та проблеми відшкодування ПДВ / Г.В. Блакита, О.М. Дзюба // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. — 2012. — № 47. — С. 266—273.
3. Войтків О.В. Механізм впливу ПДВ на фінансово-господарську діяльність суб'єктів / О.В. Войтків, І.Б. Хома // Науковий вісник НЛТУ України. - 2010. - С. 180-186.
4. Ковальчук К.Ф. ПДВ: ефективність і проблеми управління [Електронний ресурс] / К.Ф. Ковальчук, Т.М. Рева // Вісник Академії митної служби України. — № 1, 2009. Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vamsu/Ekonomika/2009_1/Reva,%20Kovalchuk/R](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vamsu/Ekonomika/2009_1/Reva,%20Kovalchuk/Reva,%20Kovalchuk.htm)
5. Червінська О.С. Податок на додану вартість в доходах державного бюджету та проблеми його відшкодування / О.С. Червінська, Х.Б. Демчук, О.В. Войтків // Науковий вісник НЛТУ України. — 2011. — № 21.5. — С. 298—305.
6. VAT Refund issues and solutions final – October 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/traders/vat_refunds/vat_refund_issues.pdf.

Рецензент – д.е.н., професор Плаксієнко В.Я.

УДК 336:332.3

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ У СИСТЕМІ РАЦІОНАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ТА ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ

Томілін О.О., д.е.н., професор

Полтавська державна аграрна академія;

Томіліна А.О.

*Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

Стаття присвячена проблемі розвитку фінансового регулювання раціонального використання земельних ресурсів у період трансформації національної економіки. У статті досліджується теоретичні і практичні питання управління, регулювання у системі раціонального землекористування та землеволодіння. Здійснено наукове обґрунтування теоретико-методологічних засад формування та розвитку земельних відносин. Доведено, що істотним механізмом розвитку земельних відносин є фінансове регулювання у системі раціонального землекористування та землеволодіння, яке включає комплекс фінансових та кредитних інструментів. Метою землекористування та землеволодіння є отримання найбільшого ефекту від землі, відповідно до потреб суб'єкта господарювання, при умові дотримання основних вилог її збереження та поліпшення. Зроблено висновок, що фінансовий механізм та його змістовне наповнення є істотним інструментом регулювання у системі раціонального землекористування та землеволодіння.

Ключові слова: фінансовий механізм, фінансове забезпечення, земельні відносини, землекористування, землеволодіння, регулювання, управління.

Постановка проблеми. Питання раціонального використання земельних ресурсів на сьогодні потребує ретельного дослідження та усебічного обґрунтування. Земельні ресурси України потерпають здебільшого від надмірної розорюваності, забруднення і не завжди обґрунтованої меліорації. Стан

грунтів внаслідок інтенсифікації землеробства значно змінився, причому характер негативних змін несподівано набув широкого розповсюдження. Головною причиною цього є ігнорування параметрів допустимих меж навантаження на земельні ресурси. Гармонійне землекористування досягається за рахунок реалізації потенціалу території, а також максимально можливого вкладання ресурсів на фоні оптимального господарювання [5, с. 158]. Стратегічним завданням державної політики у сфері аграрного землекористування та землеволодіння є забезпечення раціонального використання продуктивних земель, забезпечення ефективного та раціонального використання земель сільськогосподарського призначення, збереження та примноження їх родючості. Дотепер відсутній єдиний підхід щодо визначення фінансового регулювання земельних відносин, як в законодавчих актах, так і в наукових обґрунтуваннях вчених.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми регулювання земельних відносин у сільському господарстві знайшли своє відображення у наукових працях таких вчених як: В.Г. Андрійчука, В.Я. Амбросова, Ю.Д. Білика, П.С. Березівського, І.К. Бистрякова, Л.М. Бойко, А.С. Даниленка, М.Я. Дем'яненка, Д.С. Добряка, С.М. Кваші, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, Л.Я. Новаковського, П.Т. Саблука, О.Я. Сохничка, А.М. Третьяка, М.М. Федорова, М.А. Хвесика, О.М. Шпичака та ін. Незважаючи на глибину дослідження та значну кількість публікацій, з урахуванням зарубіжного та вітчизняного досвіду, недостатньо дослідженими являються питання економічних регуляторів і ефективних фінансових механізмів.

Постановка завдання. Метою даної статті є наукове обґрунтування теоретико-методологічних засад формування та розвитку земельних відносин та розробка практичних рекомендацій щодо активізації механізму фінансового регулювання у системі раціонального землекористування та землеволодіння.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найважливішою особливістю економічних відносин у сфері агропромислового виробництва є роль землі, як основного засобу виробництва. Земля є багатством українського народу, її інвестиційним резервом та гарантом національної безпеки і подальшого її економічного регламентування та захисту інтересів селян [2, с. 91]. Ефективне використання земельних угідь сільськогосподарського призначення, в умовах нових організаційних агроформувань, має стратегічне значення для виробництва агропромислової продукції для споживача [12]. Агропромислове виробництво України набирає темпів розвитку, маємо можливість спостерігати розподіл земельних ресурсів між державними і недержавними сільськогосподарськими підприємствами. Площі сільськогосподарських угідь за категоріями землевласників і землекористувачів нами наведено в табл. 1.

Основними користувачами земель сільськогосподарського призначення у 2014 році були недержавні сільськогосподарські підприємства, їх частка склала 68,1% до базового 1990 року. Слід зазначити, що власниками земель сільськогосподарського призначення в даний час виступають громадяни, адже у їх розпорядженні перебуває 15868,7 тис. га площ сільськогосподарських угідь, тобто у 5,9 р.б., у порівнянні до 1990 року.

Таблиця 1

Площа сільськогосподарських угідь за категоріями землевласників і землекористувачів, 1990-2014 рр. (на кінець року, тис. га)

Показники	Роки								2014 у % до 1990
	1990	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	
С.г. підприємства у т.ч.:	38705,4	35184,0	29878,0	22116,7	20589,6	20665,5	20437,2	20548,9	53,1
державні	9927,4	7115,8	1847,9	1230,2	1022,0	963,1	958,8	943,6	9,5
недержавні	28778,0	28068,2	28030,1	20886,5	19567,6	19702,4	19478,4	19605,3	68,1
Громадяни у т.ч.:	2669,0	5588,0	8543,4	14922,7	15898,3	15815,1	15958,2	15868,7	у 5,9 р.б.
особисті селянські господарства та ділянки для будівництва господарських будівель	2476,4	3875,0	4323,8	4722,9	4942,5	5032,3	5040,4	5045,5	у 2,0 р.б.
Товарне виробництво	—	—	2306,7	8351,4	9412,3	9281,2	9504,3	9424,6	—
Колективні та індивідуальні сади	127,4	177,3	180,3	180,8	183,8	186,8	187,6	187,7	у 1,5 р.б.
Колективні та індивідуальні городи	65,2	334,9	299,6	227,8	189,7	183,8	177,6	175,4	у 2,7 р.б.
Ділянки для сінокошення та випасу худоби	—	1198,7	1429,5	1433,6	1162,4	1122,7	1040,3	1027,2	—

Джерело: складено авторами на основі Статистичного щорічника України за 2014 рік [11]

Для розкриття сутності земельних відносин, в першу чергу, необхідно провести аналіз щодо понять „управління”, „регулювання”, „землекористування” та „землеволодіння”. Регулювання (*англ. regulation*) – функція менеджменту щодо визначення змін та факторів зовнішнього середовища, що мають вплив на якість управлінського рішення та ефективність функціонування системи менеджменту фірми, вжиттю заходів із доведення (удосконалення) параметрів „входу” системи або процесів в ній до нових потреб „виходу” (споживачів) [7, с. 264]. На наше переконання, регулювання це – комплекс управлінських підходів, рішень і організаційно-економічних заходів, спрямованих на досягнення поставленої мети. Економічна сутність управління земельними ресурсами в умовах реформування економіки аграрного землекористування, на нашу думку, полягає в обґрунтуванні заходів, проведених у міру здійснення земельної політики держави й спрямованих на підвищення ефективності використання землі як економічного ресурсу. З безлічі напрямів

реформування земельних відносин та системи землекористування можна виділити наступні [13]: розподіл земель за видами і формами прав власності, а також стійкості землекористування як об'єкта господарювання; розподіл земель за цільовим призначенням і дозволеним використанням; установлення відповідних режимів використання земель; формування екологічно безпечної та економічно ефективної структури землекористування.

В системі управління земельними ресурсами земельні платежі виконуватимуть комплексні завдання: сприяти раціональному розподілу земельних ресурсів між різними видами їх використання; створювати рівні умови діяльності суб'єктів, господарюючих на землях різної якості; забезпечувати відчуження і спрямування до бюджету рентного доходу; створювати фінансову основу здійснення заходів щодо підвищення якості навколишнього середовища [8]. В економічній літературі спостерігають різноманітні погляди щодо поняття та сутності землеволодіння та землекористування. Як відомо, землеволодіння базується на реальній наявності землі та суспільній формі володіння нею. За даними енциклопедичного словника, землеволодіння це – володіння землею на певних правових підставах (власності, користування та ін.), які обумовлюють відповідні права і обов'язки власників [10, с. 458]. Окремі автори вважають, що „землеволодіння – це початкова форма юридичної власності, яка передбачає фактичне володіння землею на певних правових засадах, що зумовлюють відповідні права та обов'язки землевласників” [4, с. 260]. Отже, землеволодіння – це володіння землею на правах користування чи власності з відповідними юридичними обов'язками. Землекористування це – користування землею в установленому звичаєм або законом порядку [10, с. 458]. Окремі автори вважають, що землекористування – це форма юридичної власності, яка передбачає визначення напрямків та способів використання землі відповідно до потреб суб'єкта з урахуванням об'єктивних чинників і суспільних цілей [4, с. 260]. Раціональне землекористування означає максимальне залучення до господарського обігу всіх земель та їх ефективне використання за основним цільовим призначенням, створення найсприятливіших умов для високої продуктивності сільськогосподарських угідь і одержання на одиницю площі максимальної кількості продукції за найменших витрат праці та коштів [3]. Отже, землекористування – це сукупність правових норм, які надають фізичним і юридичним особам, за допомогою яких здійснюється регулювання землекористування. Державна економічна політика України в галузі сільсько-господарського землекористування спрямована на формування механізму, який поєднує в собі систему ефективного використання земельних ресурсів для забезпечення планових потреб суспільства як у продуктах харчування, так і в соціальній сфері в напрямку збереження землі як природного ресурсу. Для здійснення природоохоронних заходів важливою проблемою та перешкодою на шляху виконання таких завдань є пошук джерел фінансування й розробка методології зміцнення фінансового стану суб'єктів. Даний механізм включає заходи еколого-економічного спрямування, починаючи від оцінки та завершуючи контрольними діями виконання розробленої технології [14].

Рис. 1. Фінансовий механізм розвитку земельних відносин
Джерело: узагальнено авторами

Механізм управління земельними ресурсами формується переважно системою заходів економічного впливу, спрямованих на реалізацію земельної політики держави, забезпечення прав власників землі і землекористувачів, встановлення соціально справедливих платежів за землею, економічного стимулювання раціонального землекористування, запровадження економічних санкцій у випадках нераціонального землекористування [8]. Під економічним механізмом потрібно розуміти сукупність економічних важелів певного призначення: стимулювання підприємства, стимулювання працівників, ціноутворення тощо [9]. Економічне регулювання земельних відносин у сільському господарстві Л.М. Бойко трактує як „...складову процесу регулювання земельних відносин, метою якої є досягнення встановлених цілей регулювання прояв у повній мірі об'єктивних економічних законів та реалізацію приватних і суспільних інтересів” [1, с. 25]. Таким чином, з метою формування ефективного використання земельних ресурсів необхідно посилити регуляторні втручання держави у розвиток ринкових відносин. Фінансово-економічний механізм розвитку земельних відносин визначає економічні важелі та фінансові інструменти забезпечення розбудови системи земельних відносин на національному, регіональному та місцевому рівнях з метою економічного об-

грунтування конкретних заходів спрямованих на раціональне використання та відтворення землересурсної сфери країни [6]. Система фінансових регуляторів земельних відносин в умовах переходу до ринкових відносин включає фінансові та кредитні інструменти. Фінансовий механізм розвитку земельних відносин нами представлено на рис. 1.

Вважаємо, що фінансовий механізм розвитку земельних відносин включає в себе комплекс фінансових інструментів: земельний податок, екологічний податок, орендна плата, штрафні санкції, нормативно-правова оцінка землі та ін. Концепція фінансового механізму формування та розвитку земельних відносин дозволить вирішити нагальні проблеми економічного, соціального та екологічного аспектів щодо раціонального використання та відтворення земельних ресурсів з одночасним зацікавленням всіх учасників ринкових відносин.

Висновки. Для забезпечення ефективного землекористування та землеволодіння, в нинішніх умовах реформування та трансформації земельних відносин, необхідно розробити фінансово-економічні заходи державного регулювання, які забезпечать оперативну адаптацію виробництв аграрної сфери до нових умов господарювання. Фінансовий механізм та його змістовне наповнення є істотним інструментом регулювання у системі раціонального землекористування та землеволодіння.

Список використаних джерел:

1. Бойко Л.М. Організаційно-економічне регулювання земельних відносин у сільському господарстві [Текст]: автореф. дис...д-ра екон. наук: 08.00.03 / Л.М. Бойко; Нац. акад. агр. наук України, Нац. наук. цент "Ін-т аграр. економіки". – К., 2011. – 33 с.
2. Данкевич А.Є. Розвиток інтеграційних структур у сільському господарстві: монографія / Данкевич А.Є. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2011. – 350 с.
3. Деякі інституціональні аспекти земельних відносин в Україні: стан та напрями вдосконалення: [наук. видання] / НАН України, РВПС України / [Л.К. Бистряков, О.С. Новоторов, Т.С. Ніколаєнко та ін.]. – К., 2002. – 134 с.
4. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. [С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, Устенко О. А., С. І. Юрій]; за ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – т. 1. – 616 с.
5. Землеробство: підручник / М.С. Кравченко, Ю.А. Злобін, О.М. Царенко; за ред. М.С. Кравченко. – К.: Либіль, 2002. – 496 с.
6. Механізми управління земельними відносинами в контексті забезпечення сталого розвитку / Ш.І. Ібатуллин, О.В. Стеценко, О.В. Сакало [та ін.]. – К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. – 52 с.
7. Осовська Г.В. Економічний словник [Текст] : наукове видання / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський. – К. : Кондор, 2007. – 358 с.
8. Проект Концепції розвитку земельних відносин в Україні на 2008–2015 рр. http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nac_bez/texts/2008-01/kontseptsia_zemlia.pdf.
9. Саблук П. Т. Ціноутворення в період ринкового формування в АПК [Текст] : [монографія] / Саблук П. Т. – К. : ННЦ ІАЕ, 2006. – 440 с.
10. Советский энциклопедический словарь / [гл. ред. А. М. Прохоров]. – 3-е изд. – М.: Сов. энциклопедия. 1984. – 1600 с.
11. Статистичний збірник "Сільське господарство України" за 2014 рік / [за редакцією О.Н. Прокопенко]. – К.: Державна служба статистики, 2015. – 379 с.
12. Томілін О.О. Ефективність використання земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах Полтавської області [Електронний ресурс] / О.О. Томілін // Еконо-

та суспільство. – 2016. – № 4. – Режим доступу до журналу: <http://economyandsociety.in.ua>

13. Третяк А. М. Антологія земельних відносин, землеустрою, земельного кадастру, охорони земель та економіки землекористування в Україні: вибр. твори: у 5 т. – К.: ТОВ «ІЗРУ», 2009. Т. 1: Земельні відносини. – 2009. – 550 с.

14. Фостолович В. А. Економічний механізм раціонального використання та охорони земельних ресурсів [Електронний ресурс] / Фостолович В. А., Приймак Л. В. – Режим доступу: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/855.pdf>.

Рецензент – д. е. н., професор Махмудов Х. З.

УДК 338.24:338.5:631.15

КОНТРОЛІНГ ВИТРАТ В СИСТЕМІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Плаксієнко В. Я., д. е. н., професор; Трушина А. Ю., асистент
Полтавська державна аграрна академія

У статті розглянуто теоретико-методологічні засади контролінгу витрат, проаналізовано спільні та відмінні риси між поняттями контролінгу, моніторингу та управління витратами. Висвітлено низку проблем, з якими стикаються аграрні підприємства при формуванні витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. У зв'язку з цим досліджено класифікацію витрат з метою отримання інформації щодо структури витрат за кожним з видів діяльності. Також узагальнено існуючі у спеціальній літературі наявні методи (інструменти) контролінгу витрат, обґрунтовано його роль у забезпеченні ефективного управління аграрними підприємствами. Акцентовано увагу на необхідності постійного контролю за рівнем витрат та відхилень від норм витрат (запланованого рівня) з метою їх оптимізації.

Ключові слова: контролінг витрат, витрати виробництва, формування витрат, управління витратами, управлінський облік, менеджмент витрат.

Постановка проблеми. Ефективна система управління будь-яким сільськогосподарським виробничим підприємством багато в чому залежить від процесу управління витратами, зокрема від процесу їх формування, класифікації, нормування, а також контролінгу. Контролінг витрат як складова системи управління дозволяє не тільки запобігти відхиленням від норм витрат, а й виявити можливі причини їх виникнення, адже система контролінгу витрат є своєрідним синтезом елементів управлінського обліку, аналізу, контролю, планування, менеджменту тощо. Теоретичні концепції контролінгу витрат та його практичне застосування вже давно знайшли поширення на зарубіжних підприємствах. Сьогодні, коли більшість вітчизняних аграрних підприємств стикаються з проблемами у прийнятті оперативних управлінських рішень, що пов'язані, передусім, з відсутністю інформації щодо структури витрат за кожним з видів діяльності та виборі конкретного інструментарію контролінгу, постає необхідність у створенні такої системи, яка здатна була б забезпечити вирішення цих питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основним питанням щодо теоретико-методологічних засад контролінгу приділено багато уваги з боку як зарубіжних, так і вітчизняних вчених-економістів, зокрема: К. Друрі,